

BJØRGVIN

KYRKJEHISTORISK ARBOK
KYRKJESOGELAGET 1995

«EG BER IKKJE AGG TIL NOKON»

Sokneprest Boge i Fjell, som døydde i tysk fangenskap

«Eg var 6 år den gongen. Ottar, tvillingbroren min, og eg hadde nettopp kome heim frå skulen, som var i fabrikkjen på Kolltveit. Dessutan var nest eldste broren min, Einar, heime. Ingerid gjekk på framhaldskule på Arna og Audun var på skulen på Kolltveit. Far kom gåande ned Djupedalen med nokre ukjende menn ved sida av seg. Eit par av dei var i uniform. Det gjekk opp for meg at far skulle arresterast. Eg hugsar at mor og far var ålvorlege. Far pakka nokre klede han skulle ha med seg. Han bad så om å få be Fader Vår saman med oss. Dette vart innvilga. Så såg me han ikkje meir heime, men mor, Ottar og eg, fekk treffa far i fangeleiren i Moldalia på Espeland dagen før Ottar og eg fylte 7 år. Dette var siste gongen eg såg far.»

Det er Dagfinn Boge, yngsteman i prestefamilien på «Fjedlet» under krigen som seier dette. Han er i dag rektor på Garnes skule i Arna.

Den 1. september 1943 skulle verta ein dramatisk dag for 1. klassingen, og familien. Det gjald òg for kyrkjelyden, som no miste presten sin. Sokneprest Boge skulle aldri koma att korkje til sine kjære, eller til flokken han var hyrding for.

Sokneprest Boge sitt vita:

Kallsbok for Fjell sokneprestembete har desse opplysningane:

«5. Emil Georg Storesund

...«holdt sin avskedspreken i Fjell 1ste S.e.tref. den 3. mai (1937) og reiste dagen efter til Våle» (*Skrive av Storesund, forf.s.anm.*)

Ordinert prest Hans Eide styrde Fjell soknekall frå 1/6-20/11-1937.

6. *Ingolf Anderson Boge*, fødd i Bruvik 31. jan. 1900. Tok studenteksamen ved Voss off. Landsgymnas 1920, latinlina Mtf, tok theologisk embetseksamen ved Menighetsfakultetet 1926, og praktikum haustsemesteret same år og same stad. (Laud)

Sokneprest Ingolf Boge. (Våre Falne.)

I studietidi hadde han ein del vikararbeid i folkeskulen. Vart 16. jan. 1927 res.kapellan til Haus der han var soknerådsformann og skulestyreformann.

Vart utnemnd til sokneprest til Kviteseid og yvertok dette embete 12/10 1930.

30/9 1937 vart han utnemnd til sokneprest til Fjell og yvertok denne stilling 20/11 1937. (Skrive av Boge sjølv, forf.s.anm.) Sokneprest Boge med huslyd budde i prestegarden til tyskarane trengde dei ut i desember 1942. Frå den tid budde dei i Kolltveit til Boge vart arrestert og ført bort derifrå 1/9 1943. Han skildest med sine egne med å lese Fadervår saman med dei. Boge heldt klare linjer, både kristeleg, kyrkjeleg og nasjonalt. Dette var vel grunnen til arrestasjonen.

- Veggen gjekk om Bergens krinsfengsel, Espeland, Grini og vidare til Neuengamme ved Berlin. Der døyde han 7 mnd. etter arrestasjonen av dobbel lungebetennelse. Hans siste ord var: «Eg ber ikkje agg til nokon.» - Sokneprest Boge let etter seg kone og 5 born. Dei flytte til Arna.

Ordinert prest Agnar Nigar styrde Fjell soknekall frå 17/9 1943 til 10/2 1944, då han vart arrestert. Stiftskapellan N. Trengereid styrde kallet frå 4/4 1944 til 27/4 1946.»

(Skrive av Trengereid. KZ-leiren Neuengamme ligg **ikkje** i Berlin, men rett sør for Hamburg, forf.s. anm.)

Biskop Dagfinn Hauge fortalde forf. hausten 1994 at han var tilstades i Bergen Domkyrkje då Boge vart ordinert 17. desember 1926, av Biskop Peter Hognestad. Teksta var frå Luk. 2, 41-52, Jesus som tolv-åring i templet.

Norsk fangeleksikon. Grinifangene. Red. av Børre R. Giertsen, J.W. Cappelens forlag Oslo 1946, s. 314/690, fortel dette:

«8750. Ingolf Boge, prest, Fjell. F. 31-1-1900. Arr. 1-9-43 til Bergen, til Grini 21-11-43, 27-2-44 til Tyskland, død 1944 Neuengamme.

Seinare tillegg: Død 1-4-1944.»

Våre falne. (Kjelde: Riksarkivet.) s. 314 nemner Boge sitt vita slik:

«Boge, Ingolf, sokneprest, Fjell. Født 31. januar 1900 i Bruvik, s. av lærer og kirkesanger Anders Boge, f. 1854 i Bruvik, og Iverine Larsdatter f. Sæbø,

f. 1864 i Lærdal. Gift 1927 i Rolvsøy med Edith Møllerup, f. 1903 i Grong. 5 barn. Kandidat fra Menighetsfakultetet i Oslo og sokneprest i Fjell. Ble arrestert 1. september 1943 etter en husundersøkelse og sendt til Aleksandra Platz (*Alexanderplatz, óg kalla Polizeiüberprüfungstelle, forf.s.anm.*) - fengslet i Berlin hvor han døde 1. april 1944.

(*Kristian Ottosen, Fangeliste i: Bak Lås og Slå, Nordmenn i Hitlers tukthus og fengsler, s. 405, seier at arrestasjonsgrunnen var Milorg, og dødsstaden Berlin. Boge er óg nemnd i: Fangelista i Liv og Død, Historien om Sachsenhausen-fangene, same forf. s. 336, men utan fangenr. frå KZ-Lager Sachsenhausen.*)

Sjá under om mogleg dødsstad for Boge

Frå dagslista for soknepresten i Fjell 1:

Glimt frå 1941 og 1942: Soknepresten står på Kirkens Grunn:

(*Konfidentar sine namn er ikkje attgjevne frå dagsregisteret, forf.s. anm.*)

1941:

«**16/2** S. Seksagesima, Landro. Gudstenesta kl. 11. «Korleis er jordsmonnet i harteåkeren din?» Nattverd. 10. nattv.gj. Bøn for Biskopane. Der var hyrdebrev til prester og menigheter fra biskopane omtalt og delvis referert. Likeeins vart lese brev frå Bjørgvin bispedømeråd.»

«**23/2** Fastelag s. Fjell. Gudstenesta kl. 11. 1. R. «Jesu dåp for oss. Vår dåp til Jesus som vår forsvarar, vår Frelsar og Herre.» 1 barn til dåpen. Emisær Gjøsæter avslutta gudstenesta. Kyrkjelydsmøte... (som Landro veka før) Rekneskap for 1940 over offer og kollektar i kyrkja vart opplese.»

«**29/5** Hjelppte to tyske soldatar til å finne fram i kyrkjebøkene. Dei hadde i oppdrag å leita fram ibuarar i Fjell av tysk ætt.»

«**20-26/10** Sokneprest Boge permisjon for å delta i Bekjendelsestro presters Broderkrets møte i Oslo m.m.»

1942:

«**8/3** 3. søndag i fasta (Algrøy) Gudstenestlegt møte kl. 11. 2. rekkja. «Strid i Jesu kraft.» Las opp brevet frå biskopane til prestar og kyrkjelydar dagsett 24/2, og brevet frå biskopane dagsett 14/2 om tvangsmobilisering av born og

unge i alderen 10-18 år. Forbøn for bispar og domprostar, prestar og lærarar.»
Nattverd for gamle. 7 nattv.gjester. 1 husvitjing.»

«15/3 Midfaste sundag Fjell. Soknepresten intimerte 1. Pet 2, 21-24. Pastor Stabell-Rasmussen preika II R. Offer til Israelsmisjonen. 5 Dåp. Nattverd. 40 nattv.gjester. Etter gudstenesta gav soknepresten ei orientering om den kyrkjelege situasjon og las opp brevet frå Norges bisper til «Den norske kirkes menigheter og prester» dagsett 26. februar, og biskopane sitt brev til minister Schancke dagsett 14/2 1942. Forbøn. Fedrelandsalma v-1.2 og v.6. Dåp i kyrkja kl. 18 av eit born som ikkje nådde fram til gudstnesta.»

«5/4 1. Påskedag, Fjell. Gudstenesta ved soknepresten. 2. rekkja. Offer til Den Norske Sjømannsmisjon. 3 Dåp.»

«6/4 Påskedag. Landro. Gudstenesta ved soknepresten. 2. rekkja. Offer til Den Norske Sjømannsmisjon. 8 Dåp. Etter gudstenesta gav soknepresten ei orientering om den kyrkjelege situasjon. Ein mann frå Landro takka for dette. Kyrkjelyden reiste seg og song: «Guds ord det er vårt arvegods». Gravtale og 4 jordfestingar på Landro kyrkjegard, ei vitjing i Landro.

7/4 Føring av kyrkjebøker.

8/4 Gravtale og jordfesting på Fjell kyrkjegard. Var i Bergen og konfererte med kollegaer.

9/4 BJORØY. Meddelte N.N. familie nattverden. (4 nattv.gjester.)

10/4 Møte i Fjell Sokneråd. Arbeid med kvartalsmeldingar.

11/4 Brudevigsla i Fjell kyrkje. Dåp av 5 born i Fjell kyrkje.

12/4 1.s.e. påske. Fjell. Gudstenesta kl. 11.00. f.m. II.R. Tema: «Jesus er den same etter oppstoda som før». 8 Dåp. Nattverd. (310 nattverd-gjester) Pastor Trengereid utførde dåpen og hjelpte til med å dela ut brødet ved nattverden.

Soknepresten refererte telegram og rundskriv frå kyrkjedep. om at dei prestar som tok del i opplesing og underskriving av vedkjenningsskriftet «Kirkens grunn», måtte venta å få avskild og må reisa frå prestebustaden og sitt distrikt innan 8 dagar. Gav opplysning om innhaldet i «Kirkens grunn» og om at eg hadde gjeve mi underskrift til denne vedkjenning. Difor måtte ein rekna med at dette vart siste gudstenesta sokneprest Boge fekk ha i Fjell. Takka sokneråd, klokkar, organist, kyrkjetenar, gravar for godt samarbeid. Likeeins takk til medhjelparane og leiarane for misjonslag og kristelege arbeidsgreinar i Fjell. Etter gudstenesta var slutt, retta formannen i Fjell

sokneråd ei varm og hjarteleg takk til soknepresten og kona hans for deira arbeid i Fjell. Ynskste dei velkommen att.»

«20/4 Ny kolonne i dagsregisteret: *Kyrkjeleg velsigning.*»

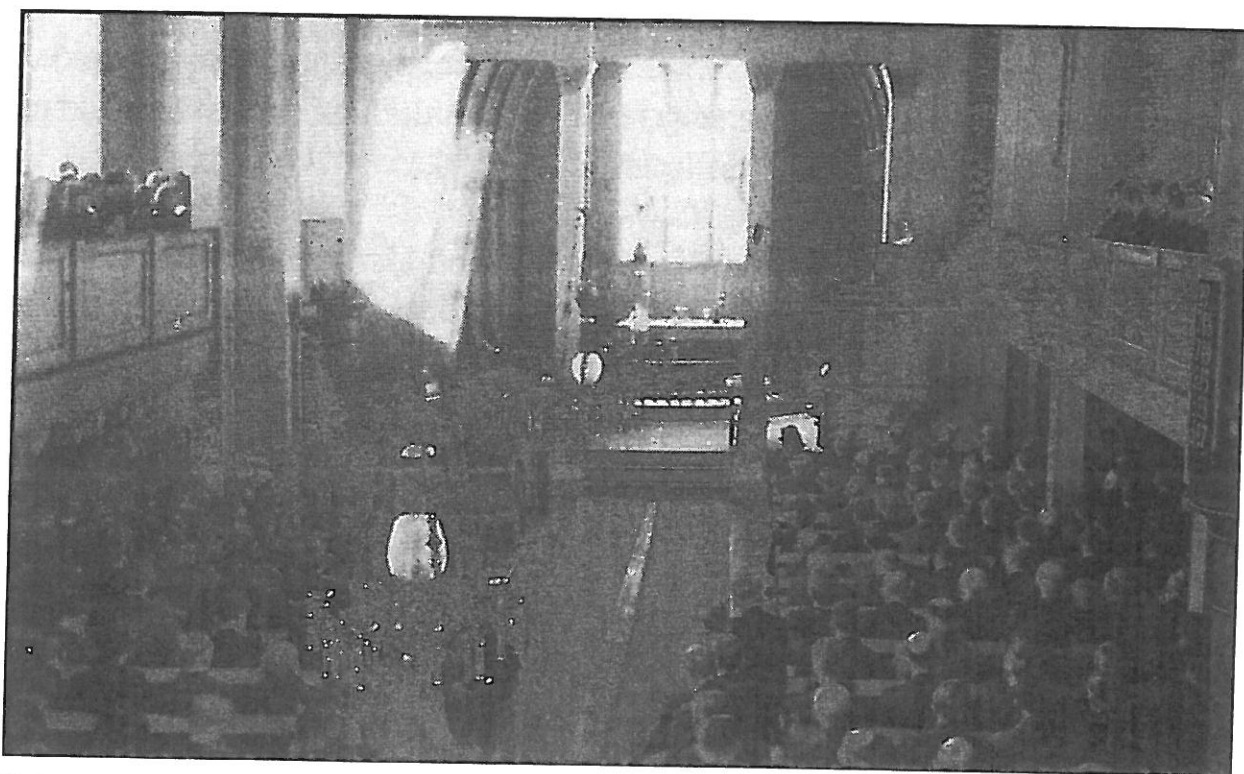
«22/4 Konferanse med kollegaer og soknerådsformannen.»

Frå Soknerådsprotokollen for Fjell 1:

Møte 10-4-1942

Soknerådet står på Kirkens Grunn

«Soknerådet vart kalla saman pr. telefon. Ein møttes på prestekontoret og tok avsked med presten - I. Boge - som etter ordre måtte forlate prestegarden innan ti dagar. Det vart samtala om ymse og «Kirkens Grunn» var lese opp. Soknerådet sa seg samd i tankane som var borne fram i skrivet og skreiv under eit framleg som skulde sendast til rette vedkomande. Ein var noko såra over å måtte skiljast frå prestefolket på ein so snøgg og uvanleg måte, men det vart likevel ei gild avskilstund på kne som gav mykje styrke i avskilstimen.

Sokneprest Boge les opp Kirkens Grunn frå preikestolen i Fjell 12. april 1942. Presten som sit i ornat i koret, er stiftskapellan Nils Trengereid. Biletet er teke frå galleriet av Ragnvald Fjell (?), og stilt til rådvelde av familien Boge.

Då det ikkje vart protokollert det ein samtala om på møtet, er dette referat nedskrive av form. ei stund etterpå. Presten held avskilspreik sund. 12. april. Mykje folk og stor nattverdsøknad. Sokner.form takka pr. Nils Foldnes.»

Rapport frå Boge/Frå dagslista for soknepresten i Fjell 2:

Glimt frå april 1942-15. desember 1942:

Tyskarane kjem. Forvist frå prestegarden og kyrkja

«1. Eg nemner fyrst «Tellavågaffæra» som førte til at alle i heimane i Tellavåg vart fengsla eller sende i konsentrasjonslager. Mange frå Fjell hadde nærskyldfolk i Tellavåg.

Uhyggeleg var det å høyra sprengsmellane og sjå røyksøyler frå hus og heimar i Tellavåg som vart sprengde og brende. Dette var frå midt... mai og utetter.

2. Frå same tid auka stendig talet på tyskarar som kom til Fjell. Organisasjon Todt og norske arbeidarar vart sende hit og snart vaks det opp barakkar både her og der. Tyskarane (org. Todt) vart innkvarterte i skulehus, i ungdomshus og bedehus, og i privathus.

Frå 15. juni var 4 tyskarar innkvarterte i prestegarden. Ingen kunde segja imot. Tyskarane tok det dei vilde ha.

So tok vegarbeid og festningsarbeid til. Arbeidet gjekk dag og natt, søndag som måndag. Mitt under gudstenesta sundag fyremiddag fekk ein ofte Lange seriar av mineringsskot... av i fjellet austfor kyrkja.

Sundagsfreden var heilt vekke.

Vyrnaden for moralske lover og moralsk liv fekk og ein hard knekk ved at alle desse tilreisande og framande ikkje respekterte kristeleg morallover eller vanlig sømelig framferd.

I mang ein heim vart husfreden krenkt, og samkomer(?) mellom «vaskegjenter» og tyskarar med drikk og turing gjekk for seg. Ogso i prestegarden gjekk slike ting for seg. Protest og fyreteljing var lite nytte i. Likevel må det segjast at sume av tyskarane oppførte seg høvisk. Sist i oktober flutte verste turebassen frå prestegarden. Men ei stund etter fekk presten påbod om å flytta frå prestegarden (evakuera) og overlata hus og eigedom til tyskarane. Eg fekk gjort avtale om å få flytta inn i eit nytt hus på Ulveseth og fekk lovnad om ein viss tidsfrist til å ordna med flyttingi dit.»

«13/1 Tale ved båra (i heimen) åt Ole Hansen Lie. Jordfesting. Husvitjing på Ulveseth for å høyra om hus dersom prestegarden må evakuerast.»

«20/11 Konferansar med den tyske vernemakt, Lensmannen og Fylkesmannen om evakuering av prestegarden.»

«29/11 1.s.e. advent. Fjell, gudsteneste ved soknepresten og pastor Haugland. Offer til misjon blant hjemløse. 2 Dåp. Nattverd. (32 nattv.gjester).»

30/11 Bjorøy. Gav nattverden til N.N. og N.N. (2 nattv.gjester) Tala i heimen ved Ole Monsen Bjorøy si gravferd. Forretta ved gravi. Bibellesing på Tellnes skulehus.

1/12 Kontorarbeid og førebuing til evakuering av prestegarden.

1/12 Klokka 6 1/2 e.m. stod det 7 tyskarar i uniform («ein tysk sanitetsoffiser med ein del soldatar») i gangen på prestegarden og kravde huset rømt med ein gong. 10 tyskarar overnatta på prestegarden om natti. («Dei tok same kvelden 3 rom i bruk.») Kona mi og eg og tenestegjenta pakka til kl. 3 1/2 om natti, så nokre timar i seng. Og så snart morgonen kom, var vi på føtene. Det gjaldt å få med så mykje som råd var av matvaror. Borni hjelpte til med å fylla poteter og grønsaker i sekker og stampar, dertil litt brensel. Heldigvis fekk eg ein lastebil til å køyra eit lass med det aller nødvendigaste til Indre Arna, der kona og borni skal bu hjå prost h.v. Møllerup og fru (mine verforeldre). Heldigvis hadde eg att såpass bensin at eg fekk køyrt min privatbil dit. Soleis kom me avstad kl. 15 omlag. Alle rutebilane var stogga opp p.g.av snø og kulde og hardt press. Snøen gjorde at ingen bil kunne koma opp på prestegardstunet. Difor måtte alt som skulle flyttast berast eller køyrast på slede ned til hovudvegen. Det mest verdifulle av innbuet vart køyrd til Kolltveit og innsett hjå gardbrukar Mons Kobbeltveit. Tyskarane ba om eller gjorde krav på den elektriske konfyren, alle lampar og lyspærer og rullegardiner og blendingsgardiner. All ved, (torv og koks) og dertil overtok dei 1 divan, 1 chaisalong, eit skrivebord, 1 armstol med saueskinn, 3 kjøkkentaburettar, 1 stor vaskeservant m/marmorplate, 2 nattbord med marmorplator, eit stort linnetskåp, 1 høvlebank, 1 langbord, 1 gamal klerulle, (to sengjer), ei øydelagt, derav ei feltseng av jarn, telefonapparat, eit linoleumsteppe m/underlag, to stolar, eit protokollskap. (to etasjerar). Resten av møblane og innbuet vart stabla inn i garasjen på prestegarden. - Kyrkjebøkene og prestarkivet og mi private boksamling hadde eg tenkt å setja inn i prestesakristiet. Var eg kome ned dit med eit hestelass av desse tinga, men då var kyrkja full av tyske soldatar og offiserar. Dei hadde overnatta der. («Same kvelden vart Fjell kyrkje teke til innkvartering av ein flokk soldatar. Dei tok kyrkja utan å spyrja om det og utan å varsla om det...») Ogso i sakristiet hadde dei

romstert slik at det var ikkje å tenkja på å ha bøker liggjande der. Eg køyrde då oppatt i prestegarden og lagde kyrkjebøkene og arkivet ned i potetkjellaren og låste att. «Der Oberarzt» lova at ingen skulle røra bøkene i kjellaren. Likeeins lova han å fara vel med mi boksamling om eg let den vera att på kontoret. «Der Oberarzt» var elles ein snild og rimeleg mann. Han tykte det var ille at han laut jaga oss ut, men kunne ikkje anna. Han og sanitetssoldatane hans hjelpte til med flyttinga. Han let ogso ein tysk bil ta med noko av det tyngste innbuet til Kolltveitsvingen. Reisi til Indre Arna gjekk det godt med. Me kom dit kl. 17 1/2. Ingen av oss hadde teke skade. Kona mi og våre 5 born skal bu der. Eg skal bu på Kolltveit. Kyrkja er no lagerhus. Kan difor ikkje nyttast til gudstenestelege handlingar. («... Dei budde i kyrkja til brenslet var oppbrent, so flytte dei ut. Men kyrkja vart so teki til varelager (militærdepot). Uspurt har dei rive laus kyrkjestolane frå galleriet og slengt dei utfor kyrkja»)

4/12 Kom attende frå Indre Arna. Arbeidde med å koma i orden på mitt nye rom - eit fint og godt rom, der eg kan ha både soverom, kontor og salon.

5/12 Tala på gravi åt Marta Hansen Lokøy, jordfesting. Der var ikkje ringjing med kyrkjeklokkene avdi tyskarane nektar tilgjenge til kyrkja og kyrkjetårnet. 1 husvitjing på Nessjøen. Deltok i ungdomsfest på Nessjøen bedehus. Husvitjing på Kallestad.

6/12 2.s.i advent. Kallestad. Gudstenestleg møte på Kallestad skulehus kl. 11. f.m. Deltok i møte på Kallestad skulehus om kvelden. Meddelte nattverden til N.N. (3 nattv.gjester.)

7/12 To husvitjingar på Ulveseth. Henta kyrkjebøkene til Kolltveit frå potetkjellaren på prestegarden.

8/12 Deltok på møte på Kolltveit ungdomshus. Var med på Kolltveit ungdomshus.

9/12 Kontorarbeid. Kyrkjebokføring.

10/12 Ekspedering av innkomne brev m.m. To husvitjingar på Fjell.

11/12 Ein del brensel og anna vart henta frå prestegarden. Førebuingar av ymse slag.

12/12 Reis til Lokøy. Velsigning av ekteskap på Lokøy skule. 1 husvitjing.

13/12 3 s. i advent. Lokøy skule. Gudstenestlegt møte kl. 11.-f.m. IIIR. Brevet til ministerpresident Quisling frå kyrkja og organisasjonane mot jødeforfylgjingi, vart lese.

14/12 Kontorarbeid av ymse slag.

15/12 Arefjord. Meddelte N.N. nattverden. Tala ved Hans Nilsen Arefjords båra. Jordfesting på Fjell kyrkjegard.

«18/12 Vitjing av lærar Hestads klasse som no held til i spiserommet på Kolltveitfabrikken. Arbeid med tømning av møblane frå gangen.»

«20/12 Reist til Indre Arna for å vitja kona og borni mine og vera ilag med deim julafta.»

«25/12 Messefall p.gr. av at Fjell kyrkja er nytta av tyskarane til varelager og militærdepot.»

1943:

«9/1 Konferanse med dr. Haasemeyer som styrer militærsjukehuset i prestegarden. Møtte i fattigstyret.»

«12/1 Konferanse med lensmannen og Oberarzt Haasemeyer om ymse ting vedk. prestegarden.»

«13/1-14/1 reist til Indre Arna for å vitja huslyden min som bur der no.»

«21/1 Husvitjing hjå N.N. og N.N. Berga dei 4 nye, skinntrekte stolane ut or kyrkja so ikkje tyskarane skal øydeleggja dei. Henta kyrkjesalmebøkene frå kyrkja til Kolltveit.»

«30/1 Utarbeiding av melding til biskopen: Kyrkjas liv og vokstervilkår i krigstida. Fjell Prestegjeld» (*Sjå over om tyskarane sitt inntog på Fjell og evakuering av prestegarden, forf.s anm.*)

I eit tillegg til dette skriftet seier Borge:

«Elles er det ei verkeleg landeplåga med alle desse tyskarane som huserer og herjar i prestegjeldet og kjem med krav på... og blander seg opp i alle mogelege ting og tek seg til rettes med mål og makt.

Endå tristare er det at folk som kallar seg norske let seg bruka til vegvisarar og handlangarar og hjelpesmenn for dei framande.

Mange er det heldigvis ikkje av slike, men dei er mange nok til å leggja alle ting opne for tyskarane som no er komne hit i slik mengd at dei må reknast i tusenvis i Fjell. Stor ugagn og skade har dei alt gjort og vert dei verande her enno ei tid, ser det ut til at dei øydelegg, ja ruinerar den part av bygdi der dei bur tettast. Ljospunkt er...(*utydeleg sitat, forf.s. anm.*)

2. Elles må ein segja at folket i Fjell har greid denne vanskelege tid merkelig godt. Roleg og verdigt har dei bore tyskarane sine mange overgrep. Tyskarane har ikkje fenge noko nemnande innpass hjå kvinnene i Fjell. Nokre

få kvinner har nok ogso gløymt si æra, men dei hadde visst alle saman «glidd ut» tidlegare.

3. Eg kjem i hug ordi i Ps. 37 v.8.

«Haltd deg frå vreide og lat harmen fara, vreidast ikkje! Det er berre til å gjera ilt!»

Og so held salmisten fram:

«For illgjerningsmenn skal verta utrudde, men dei som ventar på Herren, dei skal erva landet. - Og um ei liti stund er den ugudelege ikkje til meir, og legg dei merke til staden hans, so er han der ikkje. Men den spaklyndte skal erva landet og hugnast over mykje fred.» (v.9-11)

Måtte folket vårt både i Fjell og i landet elles få oppleva dette snart! Det gjeve Gud.»

«1/2 Reis til Indre Arna. Vitja huslyden min der. Kona og nokre av borna er sjuke.»

«8/2 Husvitjing på Ågotnes. Kontorarbeid. Konferanse med lensmannen om rekvisisjonen av Fjell prestegard. Departementet krev opplysningar. Tilsynsmannen var til stades.

9/2 Innkalla til Fjell lensmannskontor kl. 20. fekk pålegg om å halda vakt på telefonlinja Fjell-Knarrevik saman med 14 andre menn i Fjell. Vaktteneste skal vara til 7. mars - 2 timar om natti-ialt 56 timar. Dette er ei strafferådsavgjerd i samsvar med lov av 8. august 1942 om «borgervakt til vern mot stats og partifiendtlige handlingar.» Mi vaktteneste er kl. 2-4 om natti på vegen Straumsbru-Storskaret.

10/2 Gav lensmannen ei utgreiding om eigedomstilhøvet med Fjell kyrkja. Tarangers kirkerett s. 180-181, § 20.»

«26/2 Husvitjing hjå N.N. Då eg skulde henta nokre arkivsaker frå potetkjellaren i prestehuset fann eg døri opna og hengjelåset var vekke. Døri var brote opp og arkivbordet var gjennomrota og arkivsakene i uorden. Eg måtte då få tak i hest og vogn og køyra arkiv og protokollen til ein tryggare stad.»

«1/3 Henta mitt privatbibliotek frå prestegarden.»

«9/3 Henta eit kjerrellass bøker frå prestegarden.»

«1/4 Tale i heimen og gjorde tenesta ved gravi ved Olufine Foldnes si gravferd. Gjekk med syrjebod om at Ingvald Straume var krigsforlist 28/11-42. Sjukevitjing på Bildøy.»

Frå dagslista for soknepresten i Fjell 3:

Glimt frå april-mai, og sumaren 1943.

Fjell kyrkje frigjort!

«17/4 Velsigning av ekteskap. Sidan kyrkja er i bruk av tyskarane, måtte velsigningi haldast i heimen. Melding frå lensm. at kyrkja var fri 22/4.»

«20/4 Gjekk gjennom Fjell kyrkja og såg på skadane. Konferert med ortskommandanten og kyrkjetenar og lensm.»

22/4 «Overtok» Fjell kyrkja frå den tyske vernemakt. Soknepresten, klokkaren, kyrkjetenar og medhjelpar..., lensm. i Fjell og 3 tyske offiserar var til stades.»

«2/5 1.s.e. påsk. Fjell kyrkje var no tilbakelevert til Fjell kyrkjelyd frå Den tyske vernemakt, utrøykt og grundig vaska, så ho utan sanitære innvendingar kunne takast i bruk. III R. «Fred være med dykk!» 3 barnedåp. 126 nattverdgjester. Mange fann vegen til nattverdbordet og det var ei gripande stund. Mang ei tåre vette auga og kinna på dei som knelte på altarringen denne dagen. Tellnes songlag, dirigent Nils Tellnes, song fleire sers vene songar fyre og etter preika. At songlaget møtte i nasjonalbunad la ein ekstra festdåm over den fullsette kyrkja. Veret var sers fint med blå himmel og strålande sol.

3/5 Møte i Fjell kyrkjelyds soknevalde råd. Førning av kyrkjebøker. Ekspedering av brev. Arbeid med melding til Stiftsdireksjonen om overtaking av Fjell kyrkje.

4/5 Reist på vitjing til huslyden i Arna.

6/5 Var i Djupedalen og tinga husvære åt huslyden.

14/5 Arbeid med flytting til Djupedalen.

«20/5 Tala i heimen ved Brita Ekerhovds gravferd, jordfesting. Gjorde tenesta ved ein engelsk flyvars grav. Tysk militærhonnør-Salutt. Deltok i heimen på Ekrhovda etterpå.»

«28/5 Reist på sjukehuset Haukeland for å vitja kona mi som måtte leggjast inn der. Vitja borna i Arna.»

«14/7 Sjukevitjing hjå kona mi på Haukeland sjukehus. To patientar frå Fjell vart ogso vitja.»

«19/7 Arbeid med flytting av møblar og innbu til «den nye prestegarden» hjå «Kristians-Laien» i Djupedalen: 2 rom + kjøken.»

«21/7 Vitja kona mi på Haukeland sjukehus. Tinga ein del utstyr til Fjell kyrkja istadenfor det som tyskarane hadde teke.»

«28/7 Reist til Indre Arna for å ordna med tilbakeflytting for huslyden min til Fjell.

29/7 Kom til Kolltveit med eit billass av evakuerte husbunadsting og tre av borni mine.

30/7 Arbeid med utpakking og med å koma i orden i vår nye heim.»

Frå dagslista for soknepresten i Fjell 4:

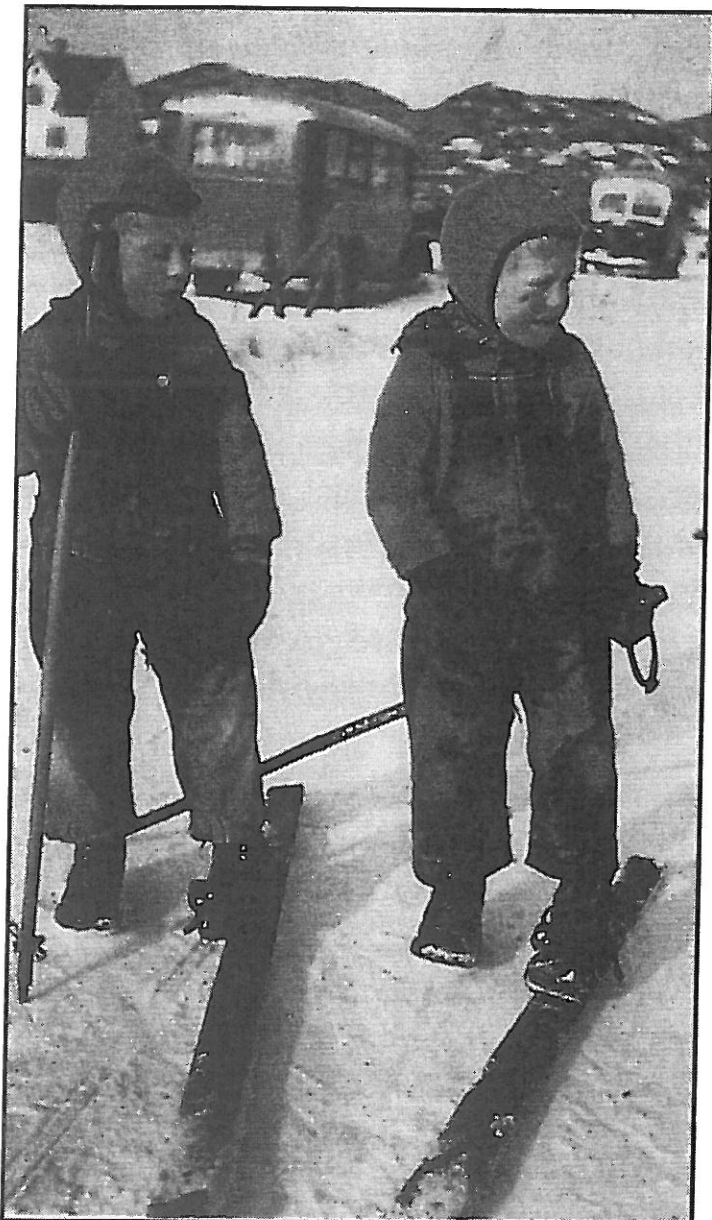
August - 19. september 1943 / 20. november 1943:

Soknepresten vert arrestert:

«16/8 11. s. e. tr. ei. Ågotnes. Gudstenesteleg møte i Ågotnes bedehus ved soknepresten som tala over dagsens evangelium og las opp «Kirkens kamp.»

Johan Ågotnes opna. Jakob Selvik avslutta. 1 Husvitjing på Ågotnes. Deltok på ettermiddagsmøte i Ågotnes bedehus ilag med Jakob Selvik og fleire.»

«23/8 12. s. e. tr. ei. Fjell. Gudstenesta ved soknepresten og kandidat Langeland. Offer til Kinamisjonsforb. 4 Dåp. Kyrkjelydsmøte. Soknepr. ref. Kirkens kamp. Årsmelding frå soknerådet. Møtet vedtok samrøystes at det frivillige soknevalde råd skal halda fram med sitt arbeid ogso etter at tilleggsloven om sokneråd dagsett 30. juli 1942 er sett i verk.»

Dei miste far sin. Tvillingane Otter og Dagfinn Boge på ski ved kyrkja, teke i 1942. Biletet er teke av Ragnvald Fjell(?), og stilt til rådvelde av familien Boge.

«**21/8** Velsigning av ekteskap i Fjell kyrkje kl. 14. Konferanse med d.tyske doktor Haasemeyer.»

«**26/8** Las med konfirmantane i Fjell. Henta resten av mi private boksamling frå kontoret på prestegarden til sakrestiet i kyrkja.»

«...**29/8** 10. s. e. Tr. ei. Gudstenesta med nattverd ved presten i Fjell. III R. «Herre kven skal me ganga til» 1 Barnedåp. 21 nattv.gjester. Styremøte for Fjell fellesforening for D.N. Misjonsselskap. Var med på lagsmøte på «Ungdomsvern.» Kolltveit kr. u.1. hadde fått huset sitt att no.

30/8 Kontorarbeid. 3 Sjukevitjingar i Arefjord og Bildøy.

31/8 Jamføring med kyrkjeboka og kontrollering av namn, fødselsdag og dåpsdag av alle konfirmatane 1943, 81 i alt.

1/9 Utskriving av 81 namnekort til konfirmasjonsdagen. (*Her sluttar Boge si føring av dagsregisteret, forf.s. anm.*)

Boge arrestert av tyskarane. Likeeins ble Mons Kobbeltveit og Elias Fjell arrestert. (*Sjå vidare i avsn. «Kvifor var Boge arrestert,» forf. anm.*)

5/9 Res. kap. Røed deltatt på stevne.

12/9 Fjell. Konfirmasjon ved res. kap. Røed.

17/9 Medan sokneprest Boge er i fengsel, har biskop Fleischer tilsett i Fjell prostiprest Agnar Nigar som overtek Fjell i dag.

18/9 Kontorarbeid og ymse førebuingar.

19/9 Nattverdsgudsteneste med skriftemål. Pr. Hev du rom for Jesus? 3 Dåp. 142 nattv. gjester.

20/11-43 Boge, Mons og Mikkel sendt østover til Grini!» (*Ført av prostiprest Agnar Nigar.*)

Frå dagslista for soknepresten i Fjell 5:

Desember 1943 og Januar-April 1944.

Nok ein prest arrestert!

«**17/12-43** Besøkt pastor Trengereid. Per Lies kone begravet. Nasibisp Blessing-Dahle forrettet.»

«**28/12-43** 1. s. i. advent. Pr.: «kongen Kommer!» Klokker Hestad og emissær Solsvik deltok. - Em.: Nattverdmøte for de gamle i Ekerhovd bedehus. Nils-medhj.-avsl. 15 Nattv. gjester.»

«**18/1-44** Kontorarbeid. Besøkt fru Boge.»

«**27/1-44** Trengereid: Misjonsmøte hos min vertinne: fru pastor Trengereid.»

«6/2-44 S. Septuagesima. Fjell. Pr. Din vilje skje». 1 Dåp. 28 til Nattverd - Kveld: Kolltveit: Talt på ungdomsmøte.

9/2 Kontorarbeid. Innkalt til Gestapo fredag 11te kl. 10. Reiser i morgen.»

«5/3 2. s. i. faste. Fjell. Pastor (*Krinssekretær*) Utkilen held preik. Emne: «Gjev ikkje opp!» Nattverd, jordpåkasting. Kolltveit: Talt på ungdomsmøte.

6/3 Kontoret. Besøk på Kolltveit i ungdomslaget.»

4/4 Pastor Nils Trengereid overtok tenesta i Fjell. (*Ført av Nigar, Utkilen(?) og Trengereid. Nigar var, som ein skjønar, ein djerv predikant. Han kan ha vore arrestert etter angjeveri. Ei av mine kjelder (unemnt) har opplyst at ein nazist som var tilstades i kyrkja høyrde ei formulering av det djervare slaget, og straks forlet gudstenesta. Innkallinga til Gestapo kom etter denne hendinga. Nigar kom til Grini. Forf.s anm.*)

Norsk fangeleksikon. Grinifangene. (Red. av Børre R. Giertsen, J.W. Cappelen forlag Oslo 1946.) s. 390, fortel dette:

10968. Nigar, Agnar Johan, prest. Minde pr. Bergen, arr. 11-2-44 Bergen, Grini 10-5-44. Fri 4-5-45. Tyskfiendtlig opptreden.

Boge i tysk fangenskap i Norge.

Norsk fangeleksikon. Grinifangene. (Red. av Børre R. Giertsen, J.W. Cappelen forlag Oslo 1946.) s. 314, fortel særskilt kortfatta dette om ei dramatisk hending for ein familie på Kolltveit i september 1943:

«8748. Mons Kobbeltvedt arr. 1-9-43 Grini 21-11-43

8749. Mikkel Kobbeltvedt arr. 11-9-43 Grini 21-11-43

Fri 4-5-45.»

Ragnvald Fjell fortalde i 1992:

«Boge kom til Fjell frå Kviteseid i 1937. Eg var den gongen på kommunekasserarkontoret, som heldt til på loftet over Fjell skule. Boge var innom kontoret i blant.

Me fekk eit godt samarbeid.

Han tok straks opp arbeidet med å sette kyrkja i stand, og vart formann i byggenemnda. Tross dårlege tider vil eg seia at han møtte bra velvilje.

Edith Boge var ei livleg og koseleg dame. Boge sjølv var ein avbalansert person. Han gjekk ikkje på akkord, og sa si meining. Han vart fortørna då tyskarane rykka inn i kyrkja. Ho vart okkupert frå 1. desember 1942-23. april 1943. (*Ragnvald Fjell skreiv om dette, med sitat frå sokneprest Boge sitt notat*

i Kallsboka, i heftet «Fjell kyrkje 1874-1974», s. 35, som framleis er å få frå prestekontoret i Fjell, 5353 Straume, forf.s anm.)

Prestegarden vart Krankenhaus frå desember 1942. Presten måtte flytta til Kolltveit. (*Dette må sjåast i samband med at tyskarane då kom til Fjell av militær-strategiske omsyn. Festningskanonane kom til Årstadkaien i Bergen, og vart deretter brakt til Tellnes, før dei kom opp Festningsvegen til Fjell festning, forf.s anm.*)

Boge vart arrestert saman med Mikkell og Mons. Eg kan tenkja meg at tyskarane ville statuera eit eksempel ved arrestasjonen av presten. Men sjølv kunne kan ikkje skjønna kvifor han vart arrestert. Kvifor, sa han fleire gonger.»

No gjev me vår tidlegare kyrkjetenar Mikkell Kobbeltvedt ordet (1994):

«Etter forvisninga frå prestegarden budde Boge hjå oss. Han hadde kontor i farshuset, og hadde mat med oss rett som det var. Då prata me ofte. Familien budde i eit av nabohusa.

Elias Fjell slapp ut att. Etter Bergen kretsfengsel kom me til Espeland fangeleir. Denne var då ny, og erstatta Ulven som var lagt ned.

21. november vart me sendt til Grini.

Boge hadde jamnlege andaktar for oss. Det var utruleg kva han fekk gje oss då. Han hadde vokst på fangenskapet.

Me budde på brakka med Res. Kap. Johannes Smidt i Ullern, som seinare vart Biskop i Agder. Vi var óg på gudsteneste og hørde Smidt. Ein søndag hadde Ullern-presten andakt. Rommet var heilt fullt. Plutselig storma det inn 2 kriminelle fangar (nasistar) og ropa: «Dere har ikke lov til dette.» Og ganske riktig, det vart oppvask, og opprop. Tyskarane sa: «Vi vil ikke nekte den enkelte å tilbe sin Gud. Men slik samling er forbudt her. Smidt vil nå få sin straff. De andre får gå for god fisk.» Men vi måtte stå oppstilt i timevis og venta. Ludvig Hope kom forbi oss. «Ver ved godt mot, karar! De står for ein god sak!»

Korkje Boge eller vi visste kvifor han vart arrestert. Og eg var saman med han heilt til han vart sendt til Tyskland.

Boge så påny og påny: «Eg skjønner det ikkje.» Og han trudde han skulle sleppa fri etter 3 månader.

Likevel vart han ein dag ropt opp på appellplassen. Han skulle møte på kontoret. Dei sa til han at han var teken ut for sending sørover. Han tok det særst tungt. Men det tok mange veker før han vart sendt.

Då Boge vart sendt til Tyskland hadde han influensa med sterk forkjøling.»

Boge sine siste dagar i Norge:

Boge har etterlate seg både eit brev og sume dagboksnotat frå sine siste dagar i Norge. Dette var skriva på dopapir på Grini, og utsmugla derifrå. Familien Boge fortel at Edith Boge var sers redd for at brevet skulle bli oppdaga under husundersøking. Derfor gøymde ho det på ulike måtar, i ein divan, inne i eit garnnøste, o.l.

1944:

Kjære, kjære Edith!

Idag er eg «opprompt» til Tyskland, skal møta for den tyske lækjaren kl. 1. Dersom du får dette brevet, er det eit merke på at eg er send til Tyskland. Eg synest det er merkeleg at det kan gå slik, eg synest ikkje at eg har gjort noko som gjer meg skyldig til ei slik straff. - Å Edith! det er so mykje, mykje eg skulde ha sagt deg - og eg vonar dette brevet må koma fra - ... varsam med dette brevet so det ikkje fell i urette hender. - Det er sendt bakvegen.

9/2 «Grini 9/2 1994.

«Kjære, kjære Edith!

Idag er eg «opprompt» til Tyskland, skal møta for den tyske lækjaren kl. 1. Dersom du får dette brevet, er det eit merke på at eg er send til Tyskland. Eg synest det er merkeleg at det kan gå slik, eg synest ikkje at eg har gjort noko som gjer meg skyldig til ei slik straff. - Å Edith! det er so mykje, mykje eg skulde ha sagt deg - og eg vonar dette brevet må koma fra - ... varsam med dette brevet so det ikkje fell i urette hender. - Det er sendt bakvegen.

Fyrst må eg få segja deg inderleg takk for alt! I fengsel har eg ofte og mykje tenkt på deg og minna er mange og kjære. No ser eg betre enn nokon gong kor mykje du har vore for meg, eg elsker deg meir enn nokon gong og takkar Gud for alt han har gjeve meg gjennom deg...»

«Takk for alt du skreiv i brevet dagsett 21/1. Kvart ordet du skreiv interesserte meg. Å so godt at borni våre har so snild og dugande mor. Må Gud gjeva deg helsa og visdom og nåde til å oppsede dei vel og gjeva deim ei hyggjeleg heim. - Du kor glad eg er i dei alle saman! Ingerid, Audun, Einar, Dagfin og Ottar! Seg det til dei frå meg at eg er so glad i dei, og at eg kvar dag ber for dei, og for deg - de må ogso be for meg. Du må segja dei frå meg at

dei må gjeva hjarta sitt til Jesus og ta ham med i alt då går det dei vel - då er dei frelste i liv og død. Edith, du kor godt det er å vera frelst. «Hvor deilig å have det godt med sin Gud og vite det varer en evighet ut!» Eg trur og vonar at me må få møtast att... men skulde det henda at me ikkje får møtast alle igjen her, so må me møtast der heime. - «Lat oss evigt saman vera, me som var det her på jord,» song me i andaktstundane. - Det var godt å få skriva... deg og borni, - det vert lettare å reisa no. De må ikkje syrja for mykje, for mi skuld, men vera frimodige og leggja alt i Guds hand. Det vil eg gjera. Og so skal det verta ein glederik dag når eg får sjå dykk att... No lyt eg nok slutta.

Mange, mange kjærlege helsingar!

din Ingolf.»

14/2 Hadde idag ei rik nattverdstund i lag med truande brør.

16/2 Du må helsa til slekt og vener og kjenningar frå meg - i all stilla sjølv sagt - at du har fenge dette brevet må du vera sers varsam med å nemna. Eg lit på at vener og kjende i Fjell hjelper deg og borni so de slepp lida naud. Din I.!

«27/2 Søndag 27. febr. reiste han i lag med ca. 30. Han var full av frimod, trygg i Guds hånd. Han blir nok ikke lenge borte. Hilsen Mat. 28.20 fra en venn og kollega.»

Kva hende med Boge i Tyskland?

Dagfinn Boge held fram med saga:

«Det vi har fått vite er at far døydde på ein fangetransport, før dei var framkomne til staden dei skulle. Som det ofte var vanleg den gongen, sa dei offisielle tyske dokument at dødsårsaka var dobbeltsidig lungebetennelse. Slik var det óg i fars døme. Vi har fått det forklårt slik at transporten gjekk frå Neuengamme til Sachsenhausen.

Ei kjelde vi har støtta oss til, er ein som då var prest ved Bjørnevatn. (*Soknepresten i Sør-Varanger?, forf.s anm.*) Han var med far i fangenskapet, men overlevde. Han skreiv til mor etter krigen, og fortalde henne at far vart sjuk. Sidan sjukdomen kunne føre med seg at han vart skild frå dei andre norske, prøvde medfangane å skjerma han i det lengste for tyskarane.

Så kom transporten til eit kjellarlokale. Her var sær mange i rommet. Toalettbøtta vart snart full. Dei andre ordna med ei provisorisk seng for far, og gav han av sine klede for å verna han. Men det vart oppdaga at far var sjuk. Så kom dei og henta han.

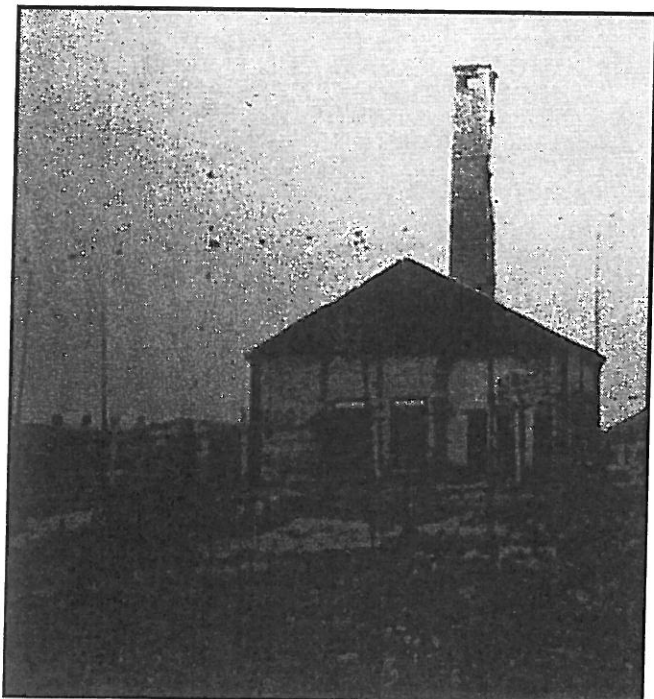
Neuengamme KZ-Lager sett frå eit vakttårn. (Frå Frøslevlejrens museum, foto: Svenn Martinsen.)

Dette var det siste dei såg til han.

Heime ante me uråd då både brev og pakkar kom i retur. Men me skjøna etterpå at mor hadde ant uråd lenge. Det var den 5. august 1944 at bodet kom om at far var død.»

Svenn Martinsen sen. kan ha utfyllande opplysningar. Han vart arrestert av tyskarane 7. mai 1942 og kom via Møllergata 19 og Grini til KZ-Lager Sachsenhausen i Oranienburg i 1943:

«Tysklandstransportane tok ut frå Amerikalinjen sin kai i Oslo, rett ved der Havneleret ligg i dag. Båten gjekk til Århus. Derifrå var det jarnbane-

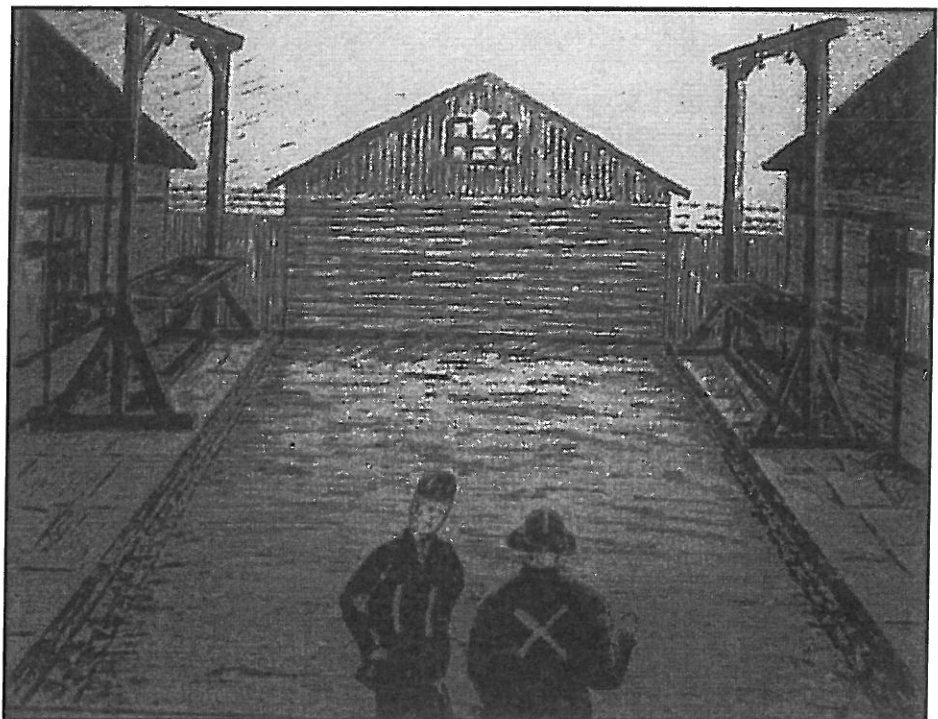
Krematoriet i KZ-Lager Neuengamme. (Frå Frøslevlejrens museum, foto: Svenn Martinsen.)

Appellplassen i KZ-Lager Neuengamme. (Fangekunst frå Frøslevlejrens museum, foto: Svenn Martinsen.)

transport over Fredericia, Kielkanalen, Neumünster, til godsdelen av Hauptbahnhof i Hamburg.

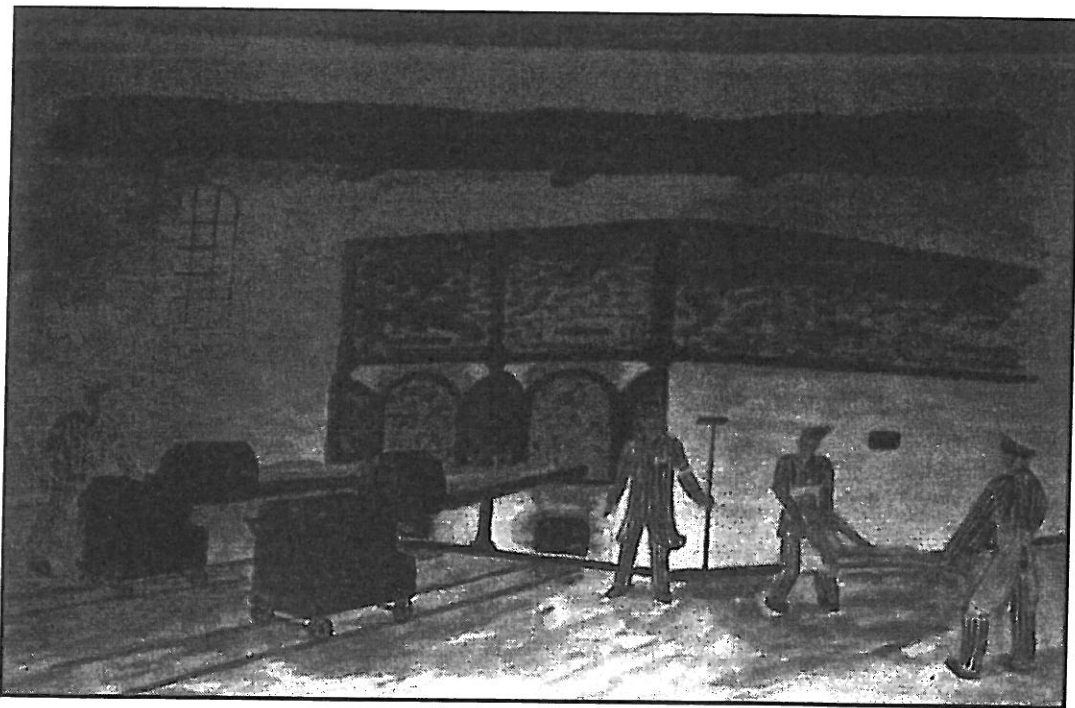
I Hamburgområdet kom ein gjerne til eit eller fleire av fengsla Hütten, Altona eller Fühlsbuttel før ein vart sendt vidare til Sachsenhausen over anten Alt Moabit-fengslet (som eg sjølv) eller Alexanderplatz-fengslet i Berlin.

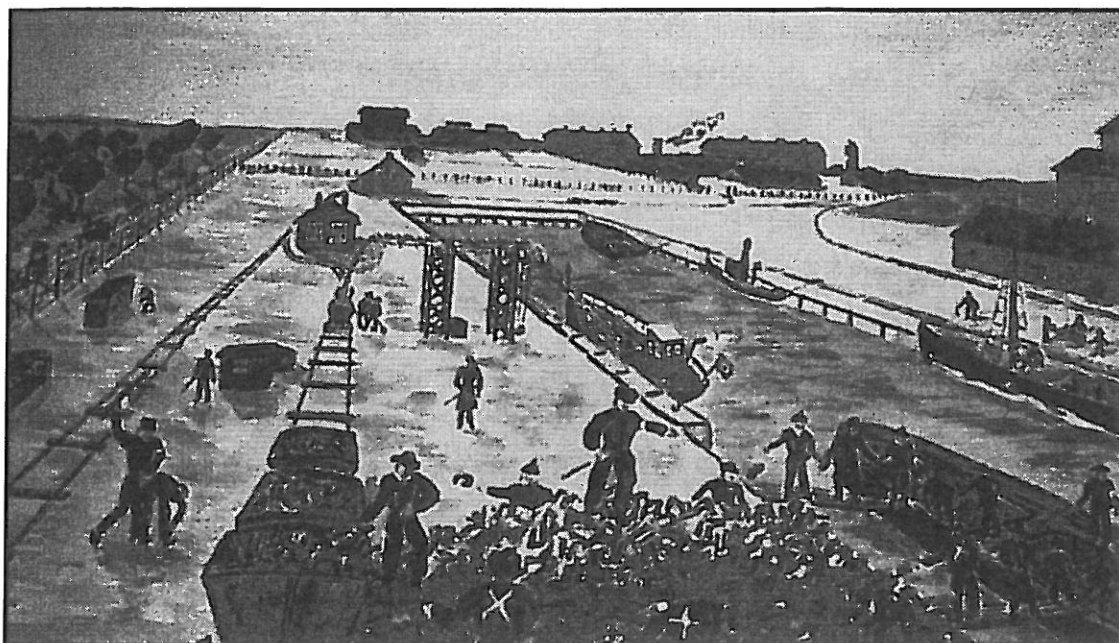
Galgene i KZ-Lager Neuengamme. (Fangekunst frå Frøslevlejrens museum, foto: Svenn Martinsen.)

SS-vakter med pisk i KZ-Lager Neuengamme. (Fangekunst frå Frøslevlejrns museum, foto: Svenn Martinsen.)

Krematoriet, eller «vegen til fridom». (Fangekunst frå Frøslevlejrns museum, foto: Svenn Martinsen.)

Utekommando i KZ-Lager Neuengamme. (Fangekunst frå Frøslevlejrens museum, foto: Svenn Martinsen.)

Kjellarlokalet Boge var i kan godt ha vore Hütten, slik eg sjølv hugsar denne plassen. Truleg vart den sjuke presten brakt til Revier (Sjukestua) i KZ-Lager Neuengamme i nærleiken. Denne leiren var den einaste med Revier i området.

Då eg kom nordvestover frå Sachsenhausen til Neuengamme med dei kvite bussane året etter, spurdest Boge sitt namn i Neuengamme. Han hadde vore der, han døydde der, og vart kremert der, vart det sagt.»

Kristian Ottosen nemner at ein mogleg annan stad «kjellarlokalet» kan ha vore, er ei nedlagt fabrikkbygning i sjølv KZ-Lager Neuengamme. Det er døme, seier han, på at andre nordmenn kom hit ved eit høve, nemleg N.N. fangar som hadde vore i Natzweiler, Dachau, Gotenhafen og Kiel.

Frå dagslista for soknepresten i Fjell 6:

Vår og sumar 1945.

Glede og Sorg.

«10/5 Helgetorsdag. Fjell. Festgudstenesta i høve av fredsslutningi. Fri tekst: Salme 136, 1-3 og Salme 35,18. Kyrkja var vakkert pynta for høve. Tellnes songlag og Møvik songlag deltok med eit vakkert utval av nasjonale og kristelege songar. Offer til presten i Fjell-gåve, kr. 1800,-. Fullsett kyrkje.

10/6 2. s. e. trieining. Fjell. Takkegudstenesta for freden i Europa. Fullsett kyrkja. Altargang og 3 dåp. 67 nattv. gjester. Off. Tellnes songkor og Kolltveit musikklag deltok. På møte i Fjell sokneråd etter gudstenesta.

8/7 6. s. e. trieining. Fjell. Minnegudstenesta for sokneprest Boge som døydde i Tyskland 1. april 1944. Biskop Fleischer preika, pastor Trengereid intimerte og forretta. Klokkar Hestad slutta, dessutom taler av Mons Kobbeltvedt og lærar Foldnes. Hestad sitt songkor song fleire vakre nummer. Offer på alteret til minnesmerke over Boge og dei andre falne frå Fjell. Kyrkja var heilt fullsett. Etter gudstenesta 3 barnedåp, deretter var biskopen, fru soknepr. Boge med alle borna, fru soknepr. Møllerup og frk. Møllerup, Oslo, klokkar Hestad m/frue og lærar Foldnes til middag og kaffi i pastor Trengereids barndomsheim på Trengereid.»

«**16/9** 16. s. e. trieining. Fjell Minnegudstenesta for dei fallne i krigen - med tekstar, salmar og kollekt vald av dei norske biskopar. Namni på dei fallne og burtkomne under krigen - i alt 19 vart lese upp frå preikestole. Offer til dei fallne sine etterlatne kr. 628,02. Mykje folk var møtt fram og det var ei høgtidsam stund i kyrkja. 2 barnedåp. (*Skrive av Trengereid.*)

Frå Soknerådsprotokollen for Fjell 2:

Møte 1-9-1945.

Oppsummering.

«Det fyrste ordinære soknerådsmøte - etter den store og fælslege heimskrigen som enda i mai (8.) 1945 - varde ca. 5 år for Europa - vart halde på Fjell laurdag 1/9-45. Soknerådslemene og varamenn var innkalla. Pastor Trengereid var varsla om møtet. Tidlegare på sumaren var også nokre av soknerådet samla i sakristiet. Då held form. Nils Foldnes ei stutt minnetale over sokneprest I. Boge som døydde i tysk fangeleir. (etter utsagn 1. april 1944) meldinga kom fyrst i (august) juni. Han vart henta av politiet kring 1. sept. 1943. Då budde han på Kolltveit. Dødsårsak skal ha vori etter utsagn av frua hans lungebet...!

«... vart og omtala å ha minnegudsteneste for Boge. Denne vart haldi 8. juli. Biskop Fleischer var med og fru Boge og pårørande var innbedne. Det var ei høgtidsam og gild minneg.t. Pastor Trengereid held minnetale frå kordøra, Biskopen held preika for dagen. Under «ordet fritt» var det to av kyrkjelyden som hadde høve å minnast Boge frå kordøra - Mons M. Kobbeltvedt og Nils Foldnes. Alle som bar fram eit munnlegt minneord, takka avdøde for trugen og god tenesta og vilde minnast han som ein kristeleg

varmhjerta bror og ven. Etter soknerådsmøtet sitt ynskje vart det teke opp offer på altaret same dagen til minnestøtta over Boge. Det kom inn over 1800 kr.»

Kvifor vart Boge arrestert?

Noko eksakt er ikke mogleg å svara med tilgjengelege kjelder.

Men Gefangenenbuch, 1943-1944, Bergen Kretsfengsel, har desse data:

«2. september kl. 14.00.»

«Mons Kobbeltvedt, ... Verboten radiobesitz.»

«Pastor Ingolf Boge, ... Verbereitung illegaler Schriften.»

«Elias Fjell, ... Verbereitung von Hetzschriften.»

«SD IV A, Albers.»

10. september kjem Mikkjel Kobbeltvedt i protokollen, og arrestasjonsgrunnen er her oppgjeven til «Rundfunkwerfen.»

28. september er notert at dei vart overførte til Espeland.

I alle høve er det nokså unikt kyrkjehistorisk sett at ein norsk prest vart sendt til Tyskland. Boge skjønna det heller ikkje sjølv. Familien har i alle år rekna med at han vart teke som gissel. Vilkårlege arrestasjonar var ikkje få. Men vi kan heller ikkje utelukke at ein angjevar var på ferde. Har urette hender fått tak i, og gale augo lese rapporten til Bjørgvin Biskop av 28.-30. januar 1943 er det ikkje vanskeleg å tenkja seg at Boge på sume hald kunne opplevast trugande. I den samanhengen kan vi vel frå ei side sjå gestapisten Albers sitt notat i fengselsprotokollen: «Verbereitung illegaler Schriften.»

Men iflg. Kristian Ottosen kunne slike arrestasjonsgrunnar vere heller omtrentlege.

I alle høve måtte vel innbrotet i prestearkivet (sjå dagsregisteret 26. februar 1943) vera eit urovekkjande teikn for presten.

Edith Boge var sikker på at NS-lensmannen Per Lie ikkje kunne vera opphavet til arrestasjonen. Faktum er at Per Lie og sokneprest Boge hadde eit korrekt tilhøve, og at Per Lie snarare forseinka prestegardsevakueringa enn tilskunda ho. «Han kvidde seg svært for å gje presten melding om at han skulle kastast ut.»

*Epilog: «Sæle er dei døde som døyr i Herren!»
(Op. 14,13)*

Herrens Fred over minnet!

Artikkelen byggjer på studier over ein periode på 3 år. All rettskrivning og uttrykksmåte i kjeldene er halde på. Eg har ikkje gått inn for å gje att det i kjeldene som går på kyrkjelivet i Fjell under krigen. Dagsregisteret er mykje meir omfattande enn det som kjem til uttrykk her.

Kjelder:

Ingolf Boge: Kyrkjas liv og vokstervilkår i krigstida i Fjell. (Etterlatt manuskript av 28. januar 1943, med tillegg.)

Dagfinn Boge, Slektbok: «Mølleropslekten i Norge».

«Studentane frå Voss off. Landsgymnas i 1920,» av kst.sorenskrivar Bjarne Fjærtøft. (1945)

«Fjell prestegjeld, Kyrkja og folkelivet,» av Nils Trengereid. (1937)

Intervju Ragnvald Fjell, Heftet «Fjell kyrkje 1874-1974,»

Intervju Mikkel Kobbeltvedt, Dagsregisteret for soknepresten i Fjell. Kallsboka for soknepresten i Fjell.

Protokollen for Fjell Sokneråd. (Avskrift av kyrkjebøkene: Astrid Knappskog, Svenn Martinsen.)

Dagfinn Hauge,

Kristian Ottosen,

unemnt.

Norsk fangeleksikon. Grinifangene. Red. av Børre R. Giertsen, J.W. Cappellens forlag Oslo 1946.

Våre falne.

Gefangenenbuch, 1943-1944, Bergen Kretsfengsel. (Statsarkivet i Bergen.)

Litteratur:

Torleiv Austad: Kirkens Grunn. Oslo 1975.

Chr. Bergflødt: Fjell festning, et 50-årsminne, Fjell Kommune, 1995.

H.C. Christie: Den Norske Kirke i kamp. Land og Kirke, Oslo 1945.

Dagen (Lars Toralf Storstrand) 6. mai 1995: Gud bar oss gjennom den vonde tida, intervju med Mikkel Kobbeltvedt.

Jan Egil Fjørtoft: Tyske krigsført i Norge, Agder forlag, 1982.

Kristian Hansson: Stat og kirke, John Griegs forlag, Bergen 1945.

Olav Kobbeltveit, Krigen i Fjell, Fjell Kommune, 1995.

Ludwig Schübeler: Kirkekampen slik jeg så den. Lutherstiftelsen, Oslo 1945.

Konsulent: Svern Martinsen, sen.

Svern Martinsen.